

Фінансово-економічна криза в Україні: сучасні загрози та можливості їх подолання

Інтерв'ю **Еріка Наймана**, фінансового експерта, журналу «Економічний часопис-XXI»

– Чи могли б Ви назвати сильні та слабкі сторони банківської системи України?

– Глобальна сильна сторона банківської системи України – все ще досить низький рівень проникнення банківських послуг. Якщо подивитися на відношення депозитів до реального ВВП, відношення кредитів, у тому числі іпотечних, щодо ВВП, частку банківської системи загалом (зокрема і її комісійних доходів) відносно ВВП, то можна сказати: банківська система України нині знаходиться в зародковому стані. Основна грошова маса перебуває поза цією системою. І лише недовіра українських громадян до банків та держави у цілому породжує ту слабкість, яка нині притаманна банківській системі країни.

Смію стверджувати це тому, що в тій самій Німеччині реакція громадян на кризу була (з погляду середньостатистичного українця) дещо парадоксальною: люди почали нести гроші в банки в більших обсягах, ніж це було за часів економічного процвітання.

В Україні – абсолютна зворотна ситуація. Люди просто не вірять українським банкам, вони часом не можуть зрозуміти логіку поведінки керівників української банківської системи, а тому починають побоюватися за свої особисті заощадження. Звідси і результат... На жаль, вельми плачевний.

– Чи зможуть наші банківські установи витримати випробування кризою?

– Думаю, що понад 80% українських комерційних банків подолають нинішню кризу і утримаються на плаву. Я упевнений, що багато фінансових установ, попри економічні катаклізми, все ж таки вистоять. Тому що їх керівники не сьогодні й не вчора помітили, що до України криза таки наближається, і завчасно поклопоталися про мінімізацію її наслідків.

Але у рядових вкладників напрошується цілком резонне питання: а що робити з рештою 15–20% фінансових установ, які не витримають випробування кризою? З кожним днем це питання набуває все більшої і більшої актуальності: адже на кону – особистий добробут мільйонів наших співвітчизників, які свого часу поклали особисті кошти на депозитні рахунки в комерційних банках. Сьогодні майже всі найбільші українські банки вже, як кажуть, лягли.

Звичайно, у кожного банку – свої проблеми. Тому дуже важко сказати, що послужило основою згорання їх діяльності. Але головна причина, чому вони «здулися», – реальна збиткова діяльність низки банків. Це ключовий момент. Саме від нього й потрібно відштовхуватися, коли намагаєшся зрозуміти, чому «розкручений» банк загинув у вирі кризи, а банк скромний і неприбутковий, на перший погляд, упевнено тримається на ринку.

– Чи можна сьогодні говорити про перспективи розвитку банківської галузі України?

– Поза сумнівом, банківська галузь в Україні буде розвиватися, тому що без банків не може функціонувати жодна держава. І Україна тут не є винятком. Без банків не зможуть обійтися ні підприємства, ні малий і середній бізнес, ні населення.

Насправді, якщо ми подивимося через двадцять років на те, що відбувається з українськими банками сьогодні, то зрозуміємо, що такої системної кризи України, і зокрема її банківська система, ніколи раніше не переживала. Але в перерахунку на реальні гроші масштаби нинішньої кризи банківської системи України будуть не такими страхітливими, як видається пересічним громадянам зараз. Повірте, це саме той випадок, коли можна переконатися в прозорливості класика літератури: велике бачиться на відстані.

– Чи існує, на Ваш погляд, необхідність посилення капіталізації українських банків?

– Без сумніву, це зробити необхідно. Нацбанк заявив, що для збалансування системи знадобиться ще близько 20 млрд. грн. Причому ці кошти потрібні для докапіталізації всіх банків – окрім «Ощадбанку» і «Ексімбанку». Такої суми цілком вистачить до кінця цього непростого фінансового року. А далі видно буде.

Водночас, спираючись винятково на власний капітал, банківська система зможе продемонструвати зростання лише за кілька років. Отже, нам знадобляться нові фінансові вливання.

Поточна фінансова криза мине, вкладники повернуться в банки, структура їх кредитних портфелів покращиться, що дозволить розформувати більшу частину резервів, які нині стримують зростання банківських капіталів. Фінансові результати за I кв. 2009 р. показують, що збитки банків сягають 7 млрд. грн. Вони були зумовлені формуванням резервів під «погані» кредити на суму понад 17,3 млрд. грн. Однак це «паперові збитки», які реалізуються тільки у випадку банкрутства позичальника. Тому по закінченні кризи й поліпшенні економічної ситуації в країні можна буде очікувати підвищення прибутковості банківського бізнесу, що підтримає стійкий ріст капіталів. Водночас, оскільки проникнення банківських послуг в Україні перебуває в початковій стадії розвитку, в майбутньому це висуне підвищені вимоги, зокрема до капіталізації банківської системи.

Тож протягом наступних щонайменше п'яти років українським банкам знадобляться додаткові вкладення акціонерів у капітали. Для тих же банків, акціонери яких виявляться неспроможними підтримати ріст капіталізації, буде відкритий шлях до націоналізації, продажу або банкрутства.

– Чи можете Ви спрогнозувати курс гривні щодо долара або євро на найближчу перспективу? Як би Ви визначили реальний валютний курс гривні?

– В Україні робити якісь реальні прогнози з цього приводу надзвичайно важко. А тим більше – призначати курс (це вам не ЄСРП), а потім його дотримуватися. Курс валют можна обчислити за пріоритетом купівельної спроможності, за індексом Біг-Маку, за ринковим співвідношенням між попитом і пропозицією. Окрім того, є офіційний курс. Скільки курсів – стільки й думок.

Найкраще визначати курс за пріоритетом купівельної спроможності. Але він дуже тісно пов'язаний з економічними показниками. Приклад: оскільки ВВП на душу населення в Україні, за підсумками 2009 року, становитиме орієнтовно \$2,5 тис. – вдвічі менше, ніж у Росії, – то природно, що українська гривня не може бути такою ж сильною, як російський рубль. З другого боку, якщо дивитися на Європу, то гривня виявляється недооціненою.

Можна також спробувати поррахувати курс через товарну корзину, беручи за основу структуру експорту та імпорту з Росією, країнами Єврозони, США та ін.

Але за будь-яких умов проблема обчислення валютного курсу ніколи не є простою. Реальним курс буває лише відносно чогось чи когось. Він не може бути справедливим відносно всіх чинників. Наприклад, сьогодні не варто виключити такої ситуації, що в разі проведення позачергових президентських або парламентських виборів курс долара щодо гривні може збільшитися. Але бігти до обмінних пунктів і конвертувати гривню в долар є вельми необачним рішенням. Адже такі різкі коливання курсу української грошової одиниці – явище тимчасове: після чергового ажіотажу долар знову впаде.

До кінця літа, за стабільної ситуації, долар навряд чи значно подорожає. «Тонкі» місяці – серпень і вересень. Але якщо пік платежів буде неспокійним, то, можливо, він дасть поштовх до розвитку глибших негативних явищ. Найбільш серйозна загроза стабільності курсу гривні сьогодні лежить у політичній площині. Скажімо, якщо Уряд України наполягатиме на виконанні нереального Держбюджету, то це зумовить необхідність здійснення масштабної емісії. У такому разі курс гривні може виявитися набагато вищим, ніж поточні значення. І тоді закінчимо рік із курсом, коли 1 долар коштуватиме навіть понад 9 грн. Проте в умовах нинішнього інформаційного вакууму прогнозувати можна максимум на місяць наперед. Поки гривня видається стабільною. Ймовірно її невелике зміцнення – до 7,50 за долар до середини липня. А що буде далі – невідомо.

– Уряд щоразу говорить про виконання й перевиконання бюджету, не називаючи конкретних показників. Але чим більше економічних таємниць «плодить» Кабмін, тим нижче рівень довіри до нашої країни, тим активніше звідси виводять гроші. Чи погоджуєтесь Ви з такою думкою?

– Втаємничення даних про ситуацію в економіці країни є грубим порушенням прав інвесторів у будь-якій країні. Інформація про показники економічного розвитку має бути публічною. Зрозуміло, що потрібно оприлюднювати не всі дані (наприклад, грошові залишки на рахунках казначейства). Але динаміка ВВП – це базові цифри, на підставі яких інвестор ухвалює рішення, входити йому в Україну чи виходити звідси.

Той факт, що в Україні відсутня точна економічна інформація, змушує інвесторів думати, ніби правила гри

тут не тільки не встановлені, а й перманентно порушуються, причому навіть вищими державними чиновниками. Яку управу, приміром, можна знайти на Прем'єр-міністра, що своїм розпорядженням (про заборону оприлюднення економічної статистики. – Ред.) порушує нехай не юридичні закони, але правила ведення бізнесу? У таких умовах інвестор розмірковує так: ось коли минуть вибори, я подивлюся, хто прийде до влади й лише тоді вирішу, чи можна довіряти цій країні, або варто побоюватися рецидивів «таємності», а отже, і загальної невизначеності.

Подібні рішення Уряду негативно позначаються на державній репутації й фактично закривають доступ навіть до традиційних фінансових ринків.

– У зв'язку з цим, чи немає побоювань, що Україна справді близька до дефолту?

– Близькості дефолту насправді немає. Проте своїми діями і заявами керівництво країни підігрує острахи. Сума державного боргу не є критичною для України. До того ж велика його частина – недержавні позики. Якщо поррахувати, то цього року може бути погашено приблизно \$15 млрд. Причому кредиторам уже повернули майже половину цих коштів ще у І кв. Наступний пік платежів припадає на серпень-вересень.

Понад те, не можна говорити про дефолт за державними публічними боргами, погашення яких на 2009 рік потребує трохи більше \$2 млрд., включаючи борги за єврооблігаціями держкомпаній (таких, наприклад, як Нафтогаз України). Утім, з огляду на нереальність доходів Держбюджету, закладених на п.р., ймовірно є ситуація технічного дефолту держави, яка не зможе виконати зобов'язань по видатках бюджету. Однак цей борг не публічний, і тому такий «дефолт», скоріше, відіб'ється на здатності України виплачувати заробітну плату вчителям, лікарям, а також пенсію пенсіонерам.

Оскільки 2009 рік передвиборний, Уряд може спробувати заповнити вакуум доходів емісією. І ми бачимо, що на таке вирішення проблеми українського Держбюджету погодився навіть Міжнародний валютний фонд. Про це, зокрема, свідчить те, що у своєму звіті за квітень п.р. він визнає, що сумарний річний дефіцит бюджету нашої країни досягне 9%. Востаннє подібного рівня дефіцит в Україні був у 1994 р. (8,9%) із відомими шоківими наслідками для гривні. Нині структура економіки країни значно покращилася порівняно із початком 1990-х рр. Тому очікувати п'ятикратної девальвації гривні не варто.

На жаль, економістів сьогодні влада не чує, бо політики передусім дбають про досягнення короткострокової мети – перемоги на президентських виборах. Це, мабуть, найголовніша загроза для України – політики-популісти, що ігнорують і порушують економічні закони.

– Міжнародні рейтингові агентства сьогодні знижують Україні показники. Чи варто їм довіряти?

– Рейтинг – це правило гри, яке доводиться брати до уваги. Водночас, сліпо довіряти рейтингам теж не слід. Навіть дуже висока оцінка не є показником стабільності. Приміром, рейтинг компанії *Lehmann Brothers* за два тижні до банкрутства був одним із найвищих – AAA.

А той факт, що рейтинг України низький – це вже традиція. Україна завжди мала рейтинг нижчий, ніж коштували її борги. Прибутковість облігацій показувала, що інвестори оцінювали Україну значно вище, ніж рейтингові агентства. Хочеться сподіватися, що й нині інвестори про нас більш-менш пристойної думки.